
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN - POLONIA

VOL.LX, SUPPL. XVI, 35

SECTIO D

2005

Instytut Pielęgniarstwa Wydział Ochrony Zdrowia Collegium Medicum UJ
Instytut of Nursing Department of Health Care Jagiellonian University

IWONA BODYS-CUPAK

Health in the value survey patients after heart surgery

Zdrowie w hierarchii wartości pacjentów po zabiegach kardiochirurgicznych

W języku potocznym terminem wartość określamy zwykle to, co jest dla nas cenne, dobre, co preferujemy wśród dostarczanych nam przez otaczającą rzeczywistość rzeczy i zjawisk. Wartościowanie jest nieodłącznym atrybutem sfery psychicznej człowieka, który ze swej natury jest istotą aksjologiczną. Według M. Rokeacha pojedyncza wartość jest „trwałym przekonaniem, że określony sposób postępowania lub ostateczny stan egzystencji jest osobiście lub społecznie preferowany w stosunku do alternatywnego sposobu postępowania lub ostatecznego stanu egzystencji”.(4) Na ogół wartości nie funkcjonują w sposób oderwany, pojedynczo lecz w świadomości ludzi tworzą określone układy, co prowadzi do tworzenia się systemu wartości. We współczesnym świecie człowiek zmuszony jest do dokonywania samodzielnych wyborów, mimo że stale znajduje się pod wpływem oddziaływania różnych instytucji i czynników społeczno-kulturowych. Przyjęty przez człowieka system wartości ma wpływ na jego zachowania, tworzy bowiem układ odniesienia, który pomaga mu w interpretacji i ocenie rzeczywistości oraz kierowaniu własnym postępowaniem.

W potocznej świadomości ludzi, zdrowie zajmuje istotne miejsce. Stanowi ono dla większości ludzi wartość, z tym że dla różnych osób i w różnych sytuacjach może mieć wymiar zarówno autoteliczny jak i instrumentalny. Oczywiście, wartość ta jest bardzo trudno wymierna, a dla poszczególnych osób jej znaczenie może być różne, podobnie jak odmienne może być miejsce, jakie zajmuje ona w hierarchii innych wartości. Zwykle zdrowie uważane jest za warunek wstępny umożliwiający osiąganie sukcesów w różnych dziedzinach życia, jako wartość umożliwiająca zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych. Sposób traktowania zdrowia zmienia się jednak w sytuacji jego zagrożenia lub utraty. Następuje wówczas pełne uświadomienie sobie wartości zdrowia, które dopiero wówczas dla wielu staje się wartością autoteliczną i uznawaną jedną z naczelnych. (5) Wyrazem realizowania przez człowieka wartości zdrowia jest całokształt podejmowanych przez niego zachowań wykazujących związek ze zdrowiem, składający się na określony, prozdrowotny lub antyzdrowotny, styl życia.

MATERIAŁ I METODA BADAŃ

Celem badań było określenie miejsca jakie zajmuje zdrowie w hierarchii wartości pacjentów po zabiegach pomostowania aortalno-wieńcowego. W tym celu dokonano rekonstrukcji hierarchii preferowanych przez nich wartości na podstawie skali M.Rokeacha. Badania przeprowadzono w 2004 roku w grupie 200 pacjentów poddanych zabiegowi kardiochirurgicznemu w Szpitalu J. Pawła II w Krakowie. Badanym przedstawiono listę 19 wartości ostatecznych oraz listę 19 wartości instrumentalnych. Ankietowani mieli uszeregować wartości według przyznanego im w życiu stopnia ważności w porządku malejącym. Analizując zgromadzony materiał posłużono się średnimi arytmetycznymi oraz medianami badanych zmiennych pamiętając, że im niższa średnia i mediana, tym większe znaczenie dla chorych ma dana wartość. W celu określenia istotności zmian w systemie wartości badanych osób przed zabiegiem oraz rok po nim posłużono się testem kolejności par

Wikoxona. Następnie na podstawie wartości statystyk opisowych analizowanych zmiennych oceniano różnice ważności poszczególnych wartości.

WYNIKI

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują jednoznacznie, że zdrowie zajmuje czołowe miejsce w hierarchii wartości badanych pacjentów po zabiegu operacyjnym. (tab.1)

Tab. 1. Hierarchia wartości ostatecznych i instrumentalnych badanych pacjentów wg stopnia ich imperatywności

Wartości autoteliczne	Średnia	Wartości instrumentalne	Średnia
1. Zdrowie	3,4300	1. Zdrowy /dbający o zdrowie/	2,6000
2. Bezpieczeństwo rodziny	3,5800	2. Kochający /czuły/	5,1650
3. Dojrzała miłość	6,6250	3. Odpowiedzialny /niezawodny/	6,7900
4. Mądrość	7,3900	4. Pogodny /wesoły/	7,6000
5. Szczęście	7,8000	5. Uczciwy /szczerzy/	7,8250
6. Zbawienie	8,2450	6. Pomocny /pomagający/	8,7500
7. Dostatnie życie	8,4100	7. Wybaczący	8,7550
8. Wolność	8,8850	8. Uprzejmy /życzliwy/	8,9100
9. Prawdziwa przyjaźń	9,1750	9. Niezależny /samodzielny/	9,0300
10. Poczucie własnej godności	10,1250	10. Odważny	10,3350
11. Bezpieczeństwo narodowe	11,0850	11. Opanowany /powściągliwy/	11,3200
12. Przyjemność	11,6200	12. Ambitny /pracowity/	11,7350
13. Pokój na świecie	11,7600	13. Logiczny /konsekwentny/	12,0350
14. Równowaga wewnętrzna	12,0750	14. Czysty /zadbany, schludny/	12,0900
15. Równość	12,6250	15. Posłuszny	12,4250
16. Poczucie dokonania	12,9500	16. Intelktualista /inteligentny/	12,7000
17. Uznanie społeczne	13,8250	17. Uzdolniony	13,6950
18. Świat piękna	14,5950	18. Obdarzony wyobraźnią	13,7800
19. Życie pełne wrażeń	15,7150	19. O szerokich horyzontach	14,1850

Z analizy materiału wynika, że spośród wartości ostatecznych najwyżej cenione przez badanych są wartości vitalne (zdrowie- $s=3,43$), społeczne (bezpieczeństwo rodziny- $s=3,58$) i moralne (dojrzała miłość- $s=6,62$ i mądrość- $s=7,39$) natomiast wśród wartości instrumentalnych przeważają cechy: zdrowy (dbający o zdrowie- $s=2,6$), kochający (czuły, delikatny- $s=5,16$), odpowiedzialny (niezawodny, rzetelny- $s=6,79$), pogodny (wesoły, niefrasobliwy- $s=7,6$) i uczciwy (szczerzy, prawdomówny- $s=7,82$). Poprzez realizację wartości instrumentalnych możliwe jest osiąganie wartości ostatecznych. Najważniejszą wartością autoteliczną preferowaną przez pacjentów jest zdrowie. Na czele hierarchii wartości instrumentalnych znalazły się cechy, które ułatwiają utrzymanie dobrego zdrowia lub też jego poprawę. Pierwsza z nich, zdrowy (dbający o zdrowie) określa zaangażowanie jednostki w czynności pomocne w utrzymaniu zdrowia. Należy dodać, że jej posiadanie stanowi jeden z najważniejszych czynników pozwalających na poprawę stanu zdrowia. Świadczy ona o świadomości indywidualnego wpływu jednostki na kondycję psychofizyczną. Drugie miejsce zajmuje cecha opisująca pożądany stan emocjonalny i wrażliwość jednostki. Posiadanie jej jest wskazane gdyż sprzyja dobrej kondycji psychicznej, która nie pozostaje bez wpływu na stan somatyczny organizmu. Kolejne miejsce wśród wartości instrumentalnych zajmuje odpowiedzialność. Jest to bardzo istotna cecha w przypadku podejmowania decyzji dotyczących wyboru określonych sposobów postępowania, także tych związanych ze zdrowiem. Wbrew konsumpcyjnemu stylowi życia pacjenci nie preferują wartości hedonistycznych (życie pełne wrażeń- $s=15,71$), estetycznych (świat piękna- $s=14,59$) czy prestiżowych (uznanie społeczne, poczucie dokonania- $s=13,82$). Zająły one najniższe miejsca w hierarchii od 16 do 19. Wśród cech stanowiących wartości instrumentalne najniższe lokaty uzyskały: uzdolniony (o dużych umiejętnościach- $s=13,69$), obdarzony wyobraźnią (śmiały, twórczy- $s=13,78$), o szerokich horyzontach- (otwartym umyśle- $s=14,18$).

Analiza zmian w systemie wartości osób przed zabiegiem operacyjnym oraz w rok od jego przeprowadzenia wykazała istnienie znaczących różnic w hierarchii wartości. Dotyczyły one 6 wartości ostatecznych: przyjaźni, przyjemności, równowagi wewnętrznej, szczęścia, zdrowia oraz

życia pełnego wrażeń oraz 3 wartości instrumentalnych: odpowiedzialności, odwagi i cechy określającej dbałość o zdrowie. Różnice te przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 2: Zmiany w hierarchii wartości badanych osób na skutek zabiegu kardiochirurgicznego

Wartość autoteliczna	Przed zabiegiem	Po zabiegu	Poziom istotności
Prawdziwa przyjaźń	s=8,82; Me=8; SD=4,3	s=9,17; Me=9; SD=3,9	p=0,01
Przyjemność	s=11,26; Me=12; SD=4,5	s=11,62; Me=12; SD=4,3	p=0,03
Równowaga wewnętrzna	s=12,31; Me=13; SD=4,1	s=12,07; Me=12; SD=4,08	p=0,00
Szczęście	s=7,31; Me=7; SD=4,68	s=7,8; Me=7; SD=4,44	p=0,00
Zdrowie	s=4,91; Me=3,5; SD=3,91	s=3,43; Me=2; SD=3,63	p=0,00
Życie pełne wrażeń	s=15,54; Me=18; SD=4,99	s=15,71; Me=18; SD=4,9	p=0,01
Wartość instrumentalna	Przed zabiegiem	Po zabiegu	Poziom istotności
Odpowiedzialny	s=6,62; Me=5; SD=5,23	s=6,79; Me=6; SD=5,25	p=0,34
Odważny	s=10,01; Me=10; SD=5,02	s=10,33; Me=11; SD=4,72	p=0,14
Zdrowy	s=4; Me=3; SD=3,67	s=2,6; Me=1; SD=2,66	p=0,00

Na podstawie analizy stwierdzono, iż przed zabiegiem kardiochirurgicznym do najważniejszych wartości ostatecznych preferowanych przez badanych należały: bezpieczeństwo rodziny, zdrowie, dojrzała miłość, szczęście oraz mądrość. Natomiast po zabiegu troska o najbliższych ustąpiła miejsca wartości zdrowie, szczęście zaś okazało się mniej ważne od dojrzałego rozumienia życia. Istotne statystycznie różnice świadczą o tym, że: przed zabiegiem chirurgicznym ważniejsze dla pacjentów było: życie pełne wrażeń (p=0,01), bliskie koleżeństwo (p=0,01), odczuwanie przyjemności (p=0,03), natomiast po zabiegu ważniejsze dla chorych było: zdrowie (p=0,00), szczęście (p=0,00) oraz równowaga wewnętrzna (p=0,00). Analizując hierarchię wartości instrumentalnych można zauważyć, że respondenci przed zabiegiem wyżej cenili sobie takie cechy jak odwagę (p=0,0142) oraz odpowiedzialność (p=0,0340), natomiast po zabiegu dbałość o zdrowie (p=0,0000). Pozostałe cechy nie wykazują różnic istotnych statystycznie w badaniach przed i po zabiegu.

DYSKUSJA WYNIKÓW

Wartości jakimi człowiek kieruje się we własnym życiu są jednym z czynników modyfikujących jego przekonania, podejmowane przez niego działania. Człowiek stale wartościuje wydarzenia i doświadczenia w swoim życiu.

Dla człowieka zdrowego zdrowie stanowi najczęściej wartość instrumentalną, bowiem warunkuje sukces w różnych dziedzinach życia. W przypadku zagrożenia zdrowia lub jego utraty w znacznym stopniu zmianie ulega system hierarchii wartości. Następuje wówczas pełne uświadomienie poniesionej straty i dopiero dla wielu osób zdrowie staje się wartością autoteliczną, niezwykle pożądaną. (1,3,6)

Na podstawie ogólnopolskich badań reprezentatywnych dorosłej ludności Polski przeprowadzonych przez C.B.O.S. w 1999 roku, można stwierdzić, że zdrowie w naszym kraju jest wartością ciągle wysoko cenioną (bardziej deklarowaną niż realizowaną). Badania dowodzą również, że wiele osób docenia zdrowie dopiero w momencie gdy jest ono zagrożone lub gdy je traci. Podobnie jak pacjenci po zabiegach kardiochirurgicznych na co wskazuje istotność statystyczna różnic. Z badań przeprowadzonych wśród pacjentów wynika, że spośród wartości ostatecznych najwyżej cenione są wartości witalne w tym zdrowie. Na czele hierarchii wartości instrumentalnych znalazły się cechy ułatwiające utrzymanie dobrego zdrowia lub też jego poprawę (dbający o zdrowie, kochający i opiekujący się). Wyniki badań ujawniły, że koncentracja na wartościach życiowych takich jak zdrowie i rodzina znalazła również swoje odzwierciedlenie w wyborze najważniejszych wartości przez pacjentów po zawale serca. Dla badanej grupy szczęście rodzinne jest pierwszoplanową wartością nadającą sens życiu i jedyną wartością konkurującą ze zdrowiem. Fakt wystąpienia choroby niedokrwiennej serca i zawał spowodował odczucie wzrostu rangi wartości zdrowia w porównaniu z okresem przed chorobą.

WNIOSKI

1. Badani chorzy najwyższą ceną sobie wartości witalne (zdrowie), społeczne (bezpieczeństwo rodziny) i moralne (dojrzała miłość i mądrość). Pacjenci nie preferują wartości hedonistycznych, estetycznych lub prestiżowych. Na czele wartości instrumentalnych ankietowanych osób znajdują się cechy, które ułatwiają utrzymanie dobrego zdrowia czyli zdrowy (dbający o zdrowie), kochający (czuły) oraz odpowiedzialny (niezawodny).
2. Przed zabiegiem chirurgicznym dla pacjentów ważniejsze było: życie pełne wrażeń, bliskie koleżeństwo oraz odczuwanie przyjemności natomiast po zabiegu ważniejsze jest zdrowie, szczęście oraz równowaga wewnętrzna. Obserwuje się więc zmianę hierarchii wartości powodowaną utratą pełni zdrowia.

LITERATURA

1. Gacek M.: Preferencja zdrowia w systemie wartości młodzieży akademickiej w zależności od profilu kształcenia i płci. Ann. UMCS, Lublin 2003, 58,8,65, 360-364.
2. Majchrowska A.: Zdrowie jako wartość.(w) Taranowicz I.i wsp.: Socjologia Medycyny. Lublin 2000, 122-125.
3. Mianowana V., Wrońska I.: Wartość zdrowia w opiniach osób po zawale serca. Magazyn Pielęgniarki i Położnej. 2001,4.
4. Rokeach M.: The organization and modification of beliefs. W: E.P. Hollander, R.G. Hunt: Current perspectives in social psychology. New York: Oxford University Press, 1973, s.5
5. Tobiasz-Adamczyk B.: Wybrane elementy socjologii zdrowia i choroby. Wyd. CM UJ, Kraków 1995.
6. Tobiasz –Adamczyk B.: Kulturowe uwarunkowania zdrowia i choroby oraz zachowań w zdrowiu i chorobie (w:) Wybrane elementy socjologii zdrowia i choroby. Wyd. UJ, Kraków 2000, 73-75.

STRESZCZENIE

Zdrowie zajmuje istotne miejsce w życiu człowieka. Sposób traktowania zdrowia zmienia się jednak w sytuacji jego zagrożenia czy utraty. Chorzy po zabiegach kardiochirurgicznych najwyższą ceną sobie zdrowie, bezpieczeństwo rodziny oraz miłość a także cechy, które ułatwiają utrzymanie dobrej kondycji psychofizycznej. Przed zabiegiem dla pacjentów najważniejsze jest życie pełne wrażeń, bliskie koleżeństwo oraz równowaga wewnętrzna. Na podstawie badań obserwuje się zmianę hierarchii wartości powodowaną chorobą.

SUMMARY

Health takes very important place in peoples live. The way of treating healthchanges in situation of danger or illness. Patients after heart surgery hold health, family safety and love dear. They point features which facilitate good health condition as very important too. Before cardiac surgery more important were life full of sensation, close frienship and internal balance. Value survey changes in case of disease.